

NORWEGIAN JOURNAL OF DEVELOPMENT OF THE INTERNATIONAL SCIENCE

№45/2020

Norwegian Journal of development of the International Science

ISSN 3453-9875

VOL.3

It was established in November 2016 with support from the Norwegian Academy of Science.

DESCRIPTION

The Scientific journal “Norwegian Journal of development of the International Science” is issued 12 times a year and is a scientific publication on topical problems of science.

Editor in chief – Karin Kristiansen (University of Oslo, Norway)

The assistant of the editor in chief – Olof Hansen

- James Smith (University of Birmingham, UK)
- Kristian Nilsen (University Centre in Svalbard, Norway)
- Arne Jensen (Norwegian University of Science and Technology, Norway)
- Sander Svein (University of Tromsø, Norway)
- Lena Meyer (University of Gothenburg, Sweden)
- Hans Rasmussen (University of Southern Denmark, Denmark)
- Chantal Girard (ESC Rennes School of Business, France)
- Ann Claes (University of Groningen, Netherlands)
- Ingrid Karlsen (University of Oslo, Norway)
- Terje Gruterson (Norwegian Institute of Public Health, Norway)
- Sander Langfjord (University Hospital, Norway)
- Fredrik Mardosas (Oslo and Akershus University College, Norway)
- Emil Berger (Ministry of Agriculture and Food, Norway)
- Sofie Olsen (BioFokus, Norway)
- Rolf Ulrich Becker (University of Duisburg-Essen, Germany)
- Lutz Jäncke (University of Zürich, Switzerland)
- Elizabeth Davies (University of Glasgow, UK)
- Chan Jiang (Peking University, China)

and other independent experts

1000 copies

Norwegian Journal of development of the International Science

Iduns gate 4A, 0178, Oslo, Norway

email: publish@njd-iscience.com

site: <http://www.njd-iscience.com>

CONTENT

ECONOMIC SCIENCES

Harbar Zh.

CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF
AGROHOLDINGS: IMPLEMENTATION AND
REGULATION IN UKRAINE 3

Glushchenko V.

MAIN SCIENTIFIC RESULTS (SCIENTIFIC DECLARATION,
PUBLICATION PROFILE) OF THE DOCTOR OF
TECHNICAL SCIENCES, ASSOCIATE PROFESSOR IN THE
DEPARTMENT OF "FINANCIAL MANAGEMENT"
VALERY V. GLUSHCHENKO (BORN SEPTEMBER 07,
1952) 12

Kozin O.

ROAD TRANSPORT COMPLEX OF THE REGION IN THE
CONCERN OF ENSURING THE ECONOMIC SECURITY
OF THE REGIONS 31

Kolesnik T.

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF
MECHANISMS OF THE PARTICIPATION OF THE
TERRITORIAL COMMUNITY IN THE MANAGEMENT
SYSTEM AT THE LOCAL LEVEL.....36

Korol M.

FEATURES OF THE ISLAMIC BANKING SYSTEM.....45

Leontyev R.

A SLAPPY ATTEMPT TO GIVE OUT A GENERAL
CONTENT CHARACTERISTIC OF RESEARCH ABOUT
MVL AIRPORTS51

Samborska O.

DECENTRALIZATION IN UKRAINE: CURRENT STATE
AND PROSPECTS.....60

JURISPRUDENCE

Alexeeva A.

CRIMINOLOGICAL ASPECTS OF THE INFLUENCE OF
CRUELTY AND VIOLENCE IN THE MASS MEDIA ON
AGGRESSIVE BEHAVIOR OF MINORS..... 67

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF MECHANISMS OF THE PARTICIPATION OF THE TERRITORIAL COMMUNITY IN THE MANAGEMENT SYSTEM AT THE LOCAL LEVEL**Kolesnik T.***Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Vinnytsia National Agrarian University, Vinnytsia, Ukraine***ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ УЧАСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ****Колесник Т.В.***кандидат економічних наук, доцент
Вінницький національний аграрний університет, м. Вінниця, Україна***Abstract**

The article examines and analyzes the prospects for the development of mechanisms of public participation at the local level, also proves that one of the urgent problems is to increase the level of activity of the local community in solving specific problems at the place of residence to ensure local community development and attract additional financial resources. there are many different forms and procedures for implementing local democracy, however, there are no or ineffective mechanisms for their implementation in local communities.

It is concluded that the development of mechanisms of public participation at the local level should overcome the inefficiency of the modern system of local government, make local communities independent, capable actors in implementing policies of socio-economic development, welfare, protection of human rights and freedoms, and most importantly independent of public authorities.

Анотація

У статті досліджено та проаналізовано перспектив розвитку механізмів громадської участі на місцевому рівні, також доведено, що однією з актуальних проблем залишається підвищення рівня активності територіальної громади у вирішенні конкретних проблем за місцем проживання задля забезпечення розвитку місцевих громад та залучення додаткових фінансових ресурсів, сьогодні українське законодавство визначає чимало різноманітних форм та процедур здійснення місцевої демократії, однак, відсутні або не-ефективні механізми їх реалізації в територіальних громадах. Зроблено висновки, про те, що розвиток механізмів громадської участі на місцевому рівні мають здолати неефективність сучасної системи державного управління на місцях, зробити територіальні громади самостійними, дієздатними суб'єктами реалізації політики соціально - економічного розвитку, добробуту, захисту прав і свобод людини, а основне незалежними від органів державної влади.

Keywords: local self-government, territorial community, decentralization, public participation at the local level, mechanisms of direct democracy, public administration, public authority, civil society institutions, local community.

Ключові слова: місцеве самоврядування, територіальна громада, децентралізація, громадська участь на місцевому рівні, механізми прямої демократії, державне управління, публічна влада, інститути громадянського суспільства, місцеве співтовариство.

Однією з найбільш актуальних потреб сучасного українського суспільства є сталий розвиток територіальних громад, розташованих в малих містах і сільській місцевості. Дослідження останніх років, а також дані державної статистики свідчать про скорочення чисельності сільського населення і малих міст за рахунок міграції його у великі індустріальні центри України, а також за кордон, основна причина такої ситуації полягає в тому, що люди не мають можливості на місцях задовольнити свої життєво важливі потреби у працевлаштуванні, отриманні медичної та соціальної допомоги, в якісному навчанні та вихованні дітей і молоді, тобто в тому, що стосується їх благоустрою та соціалізації.

Рішенням даних проблем на локальному рівні займаються органи місцевого самоврядування. Однак відомо, що людина, якій делеговані повноваження, ніколи не буде більше зацікавлена в правильному їх використанні, ніж пересічний громадянин, тому розвиток місцевої громади та її

поліпшення – це продукт участі та роботи самих громадян, іншими словами: ефективність вирішення місцевих проблем значно підвищується, якщо в цьому процесі беруть добровільну участь і пересічні громадяни.

Зарубіжний і вітчизняний досвід свідчить про те, що без участі громадян регіональна політика перетворюється в байдуже «управління територіями», для того, щоб забезпечити реалізацію демократичних стандартів громадської участі, держава має створити умови для активної участі громадськості у виробленні державної політики. Відповідно необхідно виробити ефективні механізми інформування громадськості про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, тим самим сприяючи її участі у виробленні, обговоренні та прийнятті як загальнодержавних рішень, так і рішень на рівні територіальної громади, а також у здійсненні контролю за їх реалізацією. Та незважаючи на це, досвід розвинутих демократій та вимоги

часу переконують всіх, що явище та процес громадської участі – це необхідний, корисний та вкрай важливий механізм позитивного впливу громадськості на діяльність влади в державі в інтересах громадян. З іншого боку, громадська участь – це джерело додаткового інтелектуального ресурсу для публічної влади і тому є корисною і потрібною також і для неї (звичайно, у разі усвідомлення посадовими особами цього незаперечного факту).

Зрозуміло, що в Україні публічній владі та інститутам громадянського суспільства ще потрібно пройти тернистий шлях розумного та усвідомленого запровадження взаємовигідних механізмів громадської участі, які допоможуть провести глибокі системні реформи в Україні на благо людини та територіальних громад.

Вирішення багатьох проблем у теорії та практиці публічного управління, в тому числі й місцевого самоврядування, пов'язано з дослідженням організаційних та функціональних проявів життєдіяльності людини за місцем її проживання. Зовнішньо формальним виразником самоврядування мешканців населених пунктів виступають територіальні громади (ТГ) – первинні суб'єкти публічної влади на місцевому рівні. Вони є основою інституту місцевого самоврядування та базовим інститутом народовладдя в Україні. Від демократичності розвитку територіальна громада залежить майбутнє України як молодої європейської демократичної країни зі зрілим громадянським суспільством [12].

Проблематика організації діяльності територіальна громада досліджувалась у наукових працях багатьох українських та зарубіжних учених. Саме

Рис. 1.1 Характеристика територіального колективу

Територіальний колектив – це «об'єднання людей за місцем проживання з багатьма формальними, безособистісними і неформальними, особисто забарвленими зв'язками між ними». При цьому, оперуючи такими категоріями, він звертає увагу на доцільність «ціннісно - емоційної сторони правового регулювання, використання її, адресуючись не тільки до свідомості, але й до почуттів людей» [5].

Науковець В. Куйбіда звертає увагу на те, що у практиці місцевого самоврядування виникають «питання, на які чинні закони не дають відповіді: якщо місцеве самоврядування має право, а не обов'язок, то чи може територіальна громада скористатися цим правом частково? Як тоді бути з власними

визначення «територіальна громада» як у дослідженнях вітчизняних учених, так і в чинному законодавстві характеризується різними методологічними підходами та ознаками. Вітчизняні науковці при визначенні територіальна громада оперували різною термінологією: «територіальний колектив громадян», «населення адміністративно-територіальної одиниці», «громадяни, що проживають на певній території», «територіальна самоорганізація громадян», «місцеве співтовариство» тощо [14].

Оскільки місцеве самоврядування виступає, перш за все, як вияв самоорганізації, самодіяльності, самодисципліни громадян (жителів певної території), то його формування як цілісної системи в рамках усього товариства за необхідністю має відбуватися в першу чергу на базовому рівні – у її нижчих рівнях, тобто первинних осередках.

У західних соціологічній та правовій доктринах дослідженню місцевих співтовариств (ТГ) приділялася серйозна увага, що пояснюється функціонуванням демократичної системи МС і зростанням ролі локальної демократії в інтеграційних процесах цих країн.

Як комплексне визначення вищенаведених прикладів територіального колективу можна охарактеризувати схему, дану В.А. Гошовської, що визначає територіальний колектив як соціальну спільноту, яка складається в межах спільного проживання громадян, що має своєю основою суспільно необхідну, соціально зумовлену діяльність, здійснювану групою людей, об'єднаних інтересами в політичній, соціально-економічній і культурно-побутовій життє [2] (рис 1.1).

функціями? Адже в такому разі єдиним органом, який може їх виконувати, є держадміністрація, що суперечить логіці, а якщо ТГ відмовилася повністю від свого права на самоврядування, то чи повинна вона влитися в іншу ТГ? Якщо так, то при чому тут референдум? Зрештою, якщо кілька територіальна громада об'єдналися, то межі нового утворення встановлюються автоматично, чи ж однаково потрібне рішення Верховної Ради України: адже тільки вона може міняти АТУ держави?...» І не менш принципове питання, яке розглядає В. С. Куйбіда – поширення принципу повсюдності на МС. «Як забезпечити рівні можливості для різних територіальних

громад, якщо вже ми їх ввели в систему МС, на відміну від інших європейських країн? Чи є правильним людину ховати за ТГ, знищуючи іноді приватну ініціативу та індивідуальність» [4].

У межах територіальної громади місцеві інтереси домінують над глобальними, відомчими та вузькопрофесійними. Ефект від такого об'єднання сильніший, ніж від механічного поєднання зусиль роз'єднаних індивідів, оскільки в рамках такої спільноти відбувається не тільки поєднання спільних зусиль в єдине ціле, а й спеціалізація окремих її членів для виконання професійних функцій, починаючи від господарських і завершуючи управлінськими. Інтеграція людей у територіальній громаді з метою спілкування, виховання, виробництва тощо

має природний характер, відбувається на добровільній, свідомій основі, із врахуванням уявлень, побажань, мотивів, прагнень кожної людини або більшості людей.

Ознакою територіальної громади є соціально-демографічна взаємодія, тобто сусідські відносини, спільні правила та норми поведінки, відчуття належності та співпричетності до подій у громаді, психологічна ідентифікація інтересів людини з інтересами спільноти, єдиними морально-етичними цінностями. Лише подібне соціальне сполучення у верствах населення дає можливість зрозуміти таку соціальну кумуляцію, а звідси і соціальну спрямованість, зміст муніципальної діяльності територіальної громади (рис. 1.2).

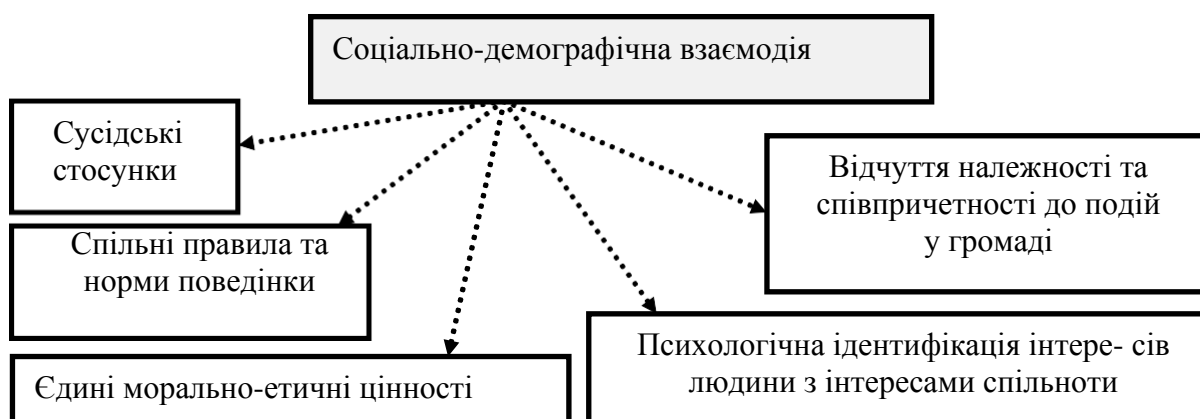

Рис. 1.2 Структура соціально-демографічної взаємодії територіальної громади

Вітчизняний учений М. О. Баймуратов пропонує розглядати територіальну громаду (місцеву спільноту) як «сукупність фізичних осіб, що постійно

мешкають на відповідній території та пов'язані між собою територіально-особистими зв'язками системного характеру» [5].

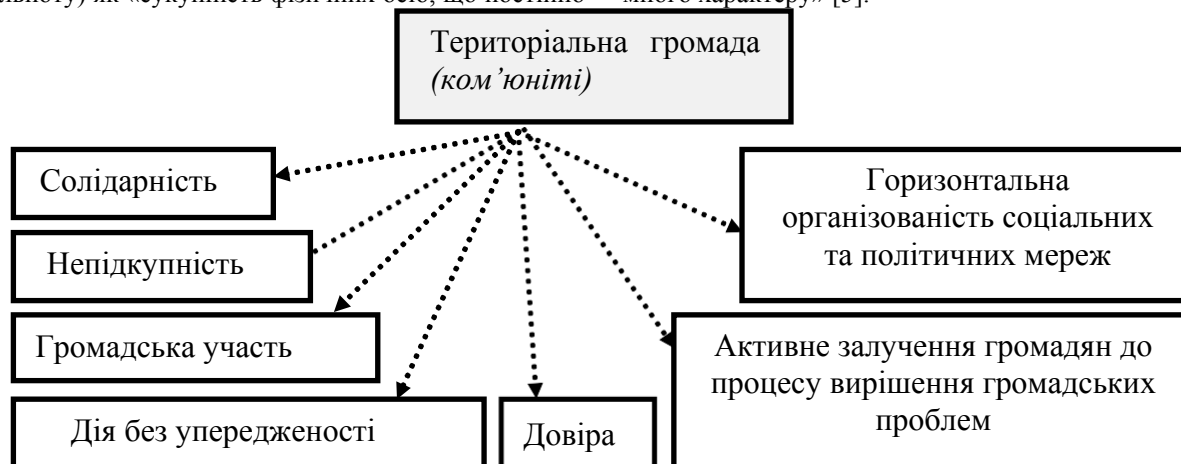

Рис. 1.3 Характеристика основних ознак територіальної громади за В.В. Кравченко

Професор М. О. Баймуратов, аналізуючи вітчизняне законодавство про МС, виокремлює такі характерні ознаки ТГ: 1) територіальна, яка пов'язується з «дислокацією» МС на рівні села, селища, міста як територіальної основи муніципальної демократії; 2) інтегративна, за якою ТГ виникає на основі об'єднання всіх жителів, які мешкають на певній території, незалежно від того, чи є вони громадянами даної держави (особи без громадянства, які постійно мешкають на певній території) [2].

Виходячи з проведеного аналізу різних підходів, науковці та практики виокремлюють основні ознаки територіальних громад, що знайшли закріплення в законодавстві України. Зокрема, це ознаки:

1) територіальна: спільне проживання осіб (жителів), які входять до громади на певній території (у межах певної території – села, селища, міста, ч. 1 ст. 140 КУ);

2) інтегративна: ТГ виникає на основі об'єднання всіх жителів, що мешкають на певній території, незалежно від того, чи є вони громадянами даної держави. Можливе включення до ТГ біженців, переміщених осіб та осіб без громадянства;

3) інтелектуальна: в основі конституювання ТГ лежать спільні інтереси жителів, що мають специфічний характер і виявляються у вигляді широкого спектру системних індивідуально-територіальних зв'язків, що виникають між ними;

4) майнова: ТГ є суб'єктом права комунальної власності (їй належать рухоме й нерухоме майно, прибутки місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що перебувають у власності відповідних ТГ);

5) фіскальна: члени ТГ є платниками місцевих податків і зборів (ст. 67 КУ; статті 4, 6, 15 ЗУ «Про внесення змін у Закон України «Про систему оподаткування» від 18 лютого 1997 року).

Нині триває процес активного реформування територіальних громад (процес децентралізації), що передбачає передачу повноважень та бюджетних надходжень від державних органів влади до органів місцевого самоврядування. Метою реформи місцевого самоврядування є, передусім, забезпечення його спроможності самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого розвитку та значення – тобто, йдеться про наділення територіальних громад більшими ресурсами та про мобілізацію їхніх внутрішніх резервів [10].

Особливістю територіальної громади є те, що вона одночасно виступає як об'єктом, так і суб'єктом територіального управління, який продукує місцевий розвиток як безперервний процес створення максимально комфортних умов проживання представників громади та привабливості території де вони проживають – у цьому проявляється її феноменальність у контексті територіального управління.

Представники органів місцевого самоврядування досить часто схильні ототожнювати місцевий розвиток лише з розвитком місцевої економіки. Економічний розвиток у широкому розумінні загально визначається як довготривалий процес змін у економіці, який охоплює як кількісні (економічний ріст), так і якісні зміни (соціально-економічний прогрес), у результаті яких зростає добробут суспільства [9].

Якість життя людей кожної країни визначається загальною ситуацією в ній та рівнем розвитку тієї конкретної місцевості, де вони мешкають. Місцевий розвиток залежить від рішень і дій влади на центральному рівні, але ключову роль відіграють саме основні зацікавлені сторони місцевих громад: ОМС, місцевий бізнес і суспільство, тобто люди, які належать до цих місцевих громад. Досвід розвинених країн з найвищим рівнем якості життя найширших верств населення однозначно свідчить про те, що місцевий розвиток потребує активної участі та співпраці всіх трьох секторів. Активна громада, яка бере безпосередню участь і в прийнятті рішень щодо основних питань місцевого розвитку, і в реалізації суспільно важливих проектів та ініціатив, –

запорука успішного розвитку на місцях, справжньої щоденної демократії, свідомого громадянського суспільства.

У більшості територіальних громад України питання місцевого значення вирішуються неналежно, а якість і доступність публічних послуг, що надаються на місцевому рівні, викликають невдоволення більш ніж 50% споживачів [14]. Рівень розвитку та якості життя в різних регіонах і населених пунктах дуже неоднорідний – не лише якість, а й кількість ключових публічних послуг часто недостатні. Це поєднується із певним занепадом матеріальної інфраструктури, що залишилася в спадок із радянських часів, особливо об'єктів соціального призначення.

Хоча наразі у малих містах і селах проживає близько 60% населення країни, у більшості малих місцевих громад переважають негативні демографічні тенденції. Активна частина населення мігрує в більші міста, у розвиненіші регіони та навіть інші країни. Основна причина – відсутність у людей змоги задовольнити свої основні потреби, недоступність або низька якість базових публічних послуг, брак достатніх і різноманітних джерел доходів, відсутність соціальної інфраструктури, а також перспектив поліпшення ситуації. За таких умов мешканці багатьох місцевих громад України розуміють, що лише чекати поліпшення ситуації і від центральної, і від місцевої влади марно, і зайняли активну позицію у вирішенні спільних питань через самоорганізацію та співпрацю з іншими секторами, зокрема, місцевою владою та бізнесом [10].

Підґрунтям для таких процесів стали історичні традиції, обмін досвідом усередині країни та з громадами й регіонами інших країн. Велику роль у підтримці та поширенні такої активізації громад зіграли проекти міжнародної технічної допомоги. Найчастіше таке об'єднання та самоорганізація відбуваються навколо ідей щодо реабілітації або створення об'єктів місцевого значення, які відповідають потребам більшості членів громади: наприклад, ремонт місцевої поліклініки чи даху на багатоквартирному будинку, встановлення металопластикових вікон у дитячому садку, будівництво водопроводу тощо. У громаді створюється організація чи ініціативна група, яка залучає більшість членів громади до визначення пріоритету, розробляє проект, збирає та залучає кошти, використовує їх на придбання потрібних для реалізації проекту товарів, послуг і робіт, займається утриманням об'єкта надалі самостійно або разом із партнерами. Частина витрат бере на себе громада, члени громади також виконують принаймні частину робіт. До цього процесу часто долучають іншу форму громадського впливу – бюджет участі (партисипативний бюджет), що формується шляхом обговорення та спільного визначення пріоритетів розвитку громади її мешканцями [18].

Таким чином, завдяки спільним діям не дуже заможні громади можуть досягти суттєвого поліпшення ситуації з наданням тих чи інших видів послуг та якості їхнього життя загалом. У членів таких громад якісно змінюється ставлення і до власного

життя та перспектив, і до інших членів громади, місцевої влади, бізнесу, міжнародних та інших партнерів. Це однозначно свідчить на користь того, що влада на всіх рівнях в Україні має сприяти цим процесам [13].

Наявність інституцій місцевого розвитку є однією з ключових передумов екстенсивного розвитку територій у сучасному світі. Вони можуть мати різні організаційно-правові форми і напрями діяльності. Головною спільною характеристикою інституцій місцевого розвитку є спрямованість на активізацію економічного розвитку території шляхом ефективного управління розвитком внутрішнього потенціалу, залучення ресурсів, що необхідні для місцевого розвитку, ззовні. Ці інституції є складовою системи місцевого економічного розвитку, а їхня сутність прямо залежна від цілей, завдань і особливостей місцевого економічного розвитку [8].

Виходячи з ключових елементів, що складають поняття «місцевий економічний розвиток», науковці та практики виокремлюють риси інституцій місцевого розвитку: місцевий контекст – діяльність інституцій місцевого розвитку, спрямована на максимальне залучення внутрішнього потенціалу території з метою забезпечення оптимального використання місцевих ресурсів із урахуванням пріоритетів загальнонаціональної політики розвитку; економічна спрямованість – інституції місцевого розвитку покликані сприяти економічному розвитку шляхом підтримки підприємницької ініціативи та полегшення доступу підприємців до ринків; орієнтація на розвиток – метою діяльності інституцій місцевого розвитку є, зокрема, покращення якості життя мешканців відповідної території шляхом сприяння створенню робочих місць, збільшенню обсягів виробництва і доходів, зміцненню соціального капіталу тощо. Інституції місцевого розвитку є своєрід-

ними локалізованими форумами, що надають можливість представникам публічного і приватного секторів вести рівноправний діалог, визначати та просувати спільні інтереси в процесі місцевого економічного розвитку, спільно координувати розробку та реалізацію стратегій, програм, планів місцевого економічного розвитку [13].

З огляду на специфіку свого організаційно-правового статусу та участь в управлінні інституціями місцевого розвитку представників різних секторів, вони якнайбільше відповідають сучасному розумінню місцевого економічного розвитку як процесу, в якому громадськість, бізнес та партнери з неурядового сектору працюють колективно над формуванням кращих умов для економічного зростання і створення нових робочих місць [16].

Розуміння того, що людина є відповідальною за результати своєї діяльності, висуває підвищені вимоги до рівня суб'єктивного фактора в цілому; на перший план виступають професійні, організаційні, моральні й духовні якості особистості. Вирішального значення набувають її самопізнання і самосвідомість, визначення механізмів регулювання і саморегулювання духовної сфери, оволодіння знаннями функціонування інтелекту, установлення контролю за результатами своєї діяльності [19].

Місцеве самоврядування привчає людей до відповідальності, формуванню громадянської політичної культури і нового типу особистості – активної, ініціативної, такої, що не сподівається цілком на державу, більшою мірою прихильної до цінностей свободи [6]. На таких цінностях і будеється вплив громади на місцевий розвиток – коли не лише обрані органи місцевого самоврядування, а громадяни безпосередньо визначають його напрями і перспективи розвитку та долучаються до реалізації поставленої мети і одноосібно та колективно.

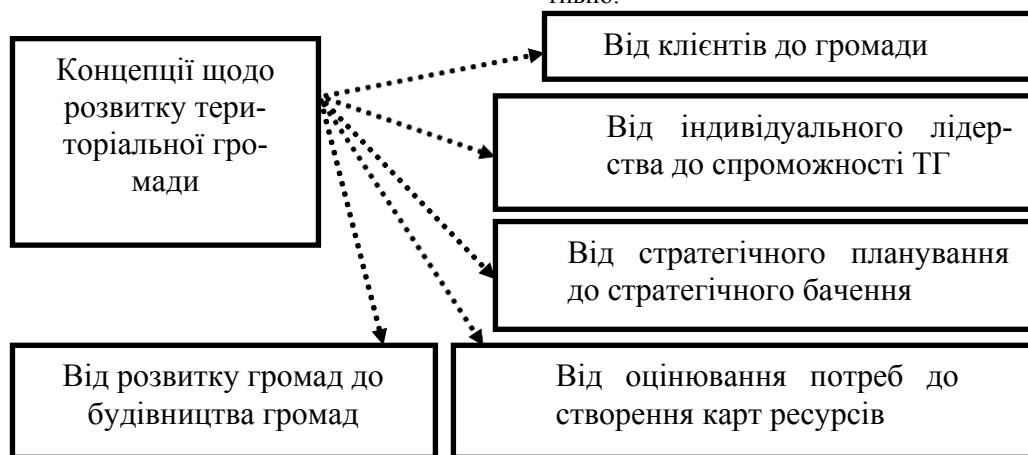

Рис. 1.4 Ключові концепції західної наукової думки щодо розвитку територіальної громади

На сьогоднішній день, відбувається трансформація теорії та практики розвитку територіальних громад через активну участь у вирішенні місцевих справ їхніх мешканців через пряму участь у процесах управління місцевим розвитком, тому варто зазначити, що термін «місцевий розвиток» фактично тотожний терміну «розвиток територіальної гро-

мади». Спочатку розглянемо низку ключових концепцій у західній науковій думці, які відображають ставлення до територіальних громад, її розвитку.

1. Від розвитку громад до будівництва громад, ця модель припускає постійне керівництво, втручання експертів та спеціальних органів для забезпечення відповідної траєкторії розвитку. Існує

тенденція ототожнення понять «розвиток» та «економічний розвиток», усіма ж іншими складовими нехтують. «У деяких випадках, розвиток громади розглядається як синонім економічного розвитку і описує діяльність, спрямовану на залучення й поширення бізнесу в слабких районах». Будівництво громад демонструє картину безупинне поліпшення умов життя зусиллями місцевих мешканців, це новий підхід, який виник для допомоги вирішувати проблеми та використовувати можливості як у збіднілих міських районах, так і в сільській місцевості.

2. Від оцінювання потреб до створення карт ресурсів, передбачає слабкі сторони підходу «оцінювання потреб» у розвитку територіальної громади на прикладі міських районів, така методологія оцінки потреб базується на визначенні запитів громади та формуванні переліку питань, які треба вирішити, визнання потреб пріоритетними тільки посилює занепокоєння та надію мешканців на те, що хтось за них владнає ці питання, а саме, якщо «традиційний» шлях базується на виявленні таких проблем, як безробіття, злочинність, розлучення, брак житла, дитяча жорстокість, неписьменність тощо, то підхід оцінювання потреб виявляє «приховані» ресурси громади – молодь, люди з особливими потребами, церкви, школи, парки, бізнес, бібліотеки, клуби, лікарні та інше.

3. Від клієнтів до громадян, це коли в центрі уваги знаходяться жителі населених пунктів та їхні потреби, члени громади постають клієнтами, які потребують спеціальних установ для задоволення своїх потреб. За такого підходу члени територіальної громади бачать себе «...людьми з особливими потребами, вирішуваними ззовні (громади), таким чином, поступово вони стають споживачами без будь-яких стимулів бути виробниками. Громадяни формують соціальне партнерство, яке базується на тому, що саме кожен із членів громади може внести для досягнення спільної мети, що він може запропонувати для співпраці, тоді як жителі прагнуть залишитися такими, що потребують допомоги та залучення спеціальних установ для задоволення їхніх потреб.

4. Від індивідуального лідерства до спроможності територіальної громади. Поняття «лідер» передбачає залучення до керівництва лише тих, хто має чи бажає зайняти позицію формального лідера, залишаючи поза увагою решту індивідумів, які забезпечують рушійну силу для своїх територіальних громадах. Аналіз літератури свідчить, що розвиток лідерства змінюється розвитком спроможності територіальної громади, як цілого, оскільки це сприяє виробленню колективного бачення майбутнього, особистості, які навіть не уявляли себе в такій ролі, вивчають навички керівництва і діють як лідери через асоціації, що приносить користь територіальній громаді. [1].

Основні складові спроможності ТГ : громадська участь, лідерство, потужні соціальні мережі, здатність ясно сформулювати цінності, сенс історії, сенс громади, критичне осмислення, здатність внести ресурси, навички і спроможності застосувати

владу. Під ресурсами розуміють фінансові та людські ресурси, інфраструктуру, можливості індивідумів та організацій, відносини між людьми, зв'язки між організаціями, доступ до послуг.

5. Від стратегічного планування до стратегічного бачення, передбачає визначати потреби територіальної громади та здійснювати зв'язки з органами місцевого самоврядування, будувати стратегічні плани, щоб отримати фінансування від уряду, тому місцеві органи влади повинні ретельно займатися стратегічним розробленням, такий стрімкий розвиток повинен сприяти поліпшенню умов життя зусиллями місцевих мешканців, органами місцевої влади та держави.

Підсумовуючи, відзначаємо, що у системі місцевого управління, представники територіальної громади розглядаються як партнери місцевих органів влади, що призводить до усвідомлення місцевими мешканцями своєї відповідальності за стан справ у відповідному населеному пункті, активізації їхньої самоврядної активності в різних формах, створення конструктивного діалогу з органами місцевої влади, підвищення ефективності вирішення питань місцевого значення.

Організаційно-правові засади участі мешканців територіальних громад у місцевому розвитку здійснюються, зазвичай, через механізми прямої та безпосередньої демократії на місцевому рівні. Формами такої демократії є (місцеві вибори, місцеві референдуми, збори громадян, громадські слухання, громадські ініціативи тощо) які в українському суспільстві набирають дедалі більшої уваги і впливу, адже європейський вектор розвитку суспільства передбачає якраз посилення цих форм прямої демократії та активізації участі мешканців громад у житті самих ТГ є запорукою їхнього розвитку, а байдужість громадян породжує певні стагнаційні процеси. В Україні розпочалися процеси децентралізації як початковий етап реформування всієї системи публічної влади, що передбачає формування нових, більш спроможних територіальних громад, яким, можна було б віддати всі, колись делеговані органам державної виконавчої влади, повноваження щодо місцевого розвитку, тому активізація форм прямої демократії на місцевому рівні є давно на часі – сприятиме максимальному залученню громадян до вирішення питань щодо привабливості і комфортності їхнього проживання у ТГ [12].

Тому, «організаційно – правові засади участі ТГ» у різних формах прямої демократії, на нашу думку, – це правила, методи та способи й механізми, що виникли історично, але в процесі розвитку державності були закріплені нормативно-правовими або іншими підзаконними актами, які забезпечували реалізацію права громадян (чи їх об'єднань) на участь в управлінні (або на управління) місцевими справами ТГ, фактично запроваджує народовладдя на місцевому рівні. Серед основних «форм прямої демократії» виокремлюють, перш за все, місцеві вибори та референдуми, а серед інших форм називають загальні збори громадян за місцем проживання, індивідуальні та колективні письмові звернення,

опитування і анкетування з питань місцевого самоврядування, громадські експертизи, громадські слухання тощо [5].

Пряма демократія – це безпосередня участь громадян у вирішенні державних і місцевих справ (прийняття рішення на референдумі, вирішення питань на загальних зборах тощо). Демократичність держави і суспільства насамперед визначається рівнем розвитку народовладдя, наскільки реально існуючі процедури виявлення і здійснення волі народу впливають на управління державними та суспільними справами. Пряма демократія, означає порядок, за яким рішення ухвалюються шляхом безпосереднього, конкретного виявлення волі та

думки всіх громадян. Під «нормативно- правовим забезпеченням прямої демократії» розуміємо законодавчо встановлені механізми та процедури забезпечення народного волевиявлення, що здійснюється через конституційні норми та законодавчі акти парламенту – у нашому випадку, ВРУ.

Проблеми здійснення народного волевиявлення на місцевому рівні активно досліджувались через місцеві вибори та референдуми, опитування мешканців територіальних громад, громадські ініціативи та збори громадян за місцем їхнього проживання.[4].

Рис. 1.5 Предмет місцевого референдуму (розробка автора)

Місцеві вибори є найбільш поширеною формою прямого народовладдя, яка застосовується більшістю країн світу, як спосіб формування парламентських структур вони були закріплені вже в перших конституціях Європи. Через місцеві вибори народ обирає своїх представників, наділяє їх мандатом на здійснення відповідних повноважень, вибори, як демократична форма обрання представників народу, забезпечуються легітимність, стабільність, поступовість і наступність публічної влади.

Можливість вирішення питань місцевого значення референдумом постає важливим фактором забезпечення дієвості інших форм громадської ак-

тивності, але видається спірним проведення на місцевому рівні консультативних референдумів, як це передбачено статутами окремих обласних центрів. Проведення референдумів має бути: правом територіальної громади, яке вона може реалізувати достатньо самостійно, бажання обраних нею органів та посадових осіб, засобом участі громади у вирішенні питань місцевого значення, особливо тих, які не можуть або не хочуть вирішувати обрані нею самоврядні інституції [3].

Отже, як бачимо предметом місцевого референдуму може бути: прийняття, зміна або скасування рішень з питань, віднесених ЗУ до відання місце-

вим органам відповідних об'єднаних територіальних громад; прийняття рішень, які визначають зміст постанов місцевих рад та їхніх виконавчих і розпорядчих органів [6].

Іншими формами прямого волевиявлення мешканців ТГ : є загальні збори громадян за місцем їхнього проживання, індивідуальні та колективні письмові звернення, опитування і анкетування з питань місцевого розвитку, громадські експертизи, громадські ініціативи та слухання, вони є абсолютно доступними для кожного громадянина, але в сучасній практиці МС вони, загалом, використовуються ще досить рідко, що свідчить про невисоку зрілість територіальних громад, їхніх представників у органах місцевої влади та громадян зокрема, але багато окремих громад досить активно використовують прямі форми демократії, що стало для них уже правилом місцевого життя.

Збори громадян – інструмент місцевої демократії, який передбачає певні організаційні механізми проведення, адже на зборах можуть ухвалюватися рішення, обиратись представники чи формуватись органи самоорганізації, рішення зборів, якщо вони стосуються компетенції органів місцевого самоврядування, мають бути ними обов'язково враховані [3].

Організаційно – правові засади виписуються у статутах ТГ або в окремих положеннях, що приймаються місцевими радами, на збори можуть виноситись важливі питання розвитку громади (в т.ч. програма соціально-економічного розвитку), створення комунальної установи, план забудови населеного пункту, звіти голови громади та депутатів місцевої ради тощо.

У зборах часто беруть участь громадяни, делеговані від певної кількості мешканців – в іншому випадку зібрати кворум важко через незацікавленість, байдужість чи низьку громадянську активність або політичну незрілість мешканців. Ініціатором скликання зборів може бути чинна влада або члени громади.

Громадські слухання – обговорення важливих для громади питань, які мають різні альтернативні рішення, нотування та систематизація різних думок і прийняття більш вмотивованого та прийняттого для громади рішення. Громадські слухання – форма прямої участі членів ТГ у здійсненні місцевого самоврядування, яка передбачена ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні» [5]. Такі слухання місцева влада зобов'язана проводити не рідше, ніж раз на рік, а пропозиції, які вносять за результатами громадських слухань, «підлягають обов'язковому розгляду органами місцевого самоврядування». Ефективність такої форми спілкування з членами територіальної громади є доволі низькою – часто вони є формальним способом узаконити регулятивні рішення місцевої влади в Україні.

Опитування і анкетування з питань, які час від часу проводить місцева влада, щоб виявити рівень довіри до неї або думку громади з того чи іншого питання, малоефективні з позиції громадського впливу, тут громадськість не виступає генератором

ідей, а проведення таких заходів дозволяє лише виміряти градус сприйняття рішень, напрацьованих владою.

Громадські експертизи, що, зазвичай, проводяться через громадські ради при органах місцевої влади – теж свого роду опитування, але вже в іншій формі участі громадян – є вже важливим інструментом впливу на місцевий розвиток. Такі громадські ради часто є доволі підготовленими, активними та професійними. Іноді запроваджується проведення громадських експертних клубів. Це не публічне засідання представників громадських організацій, журналістів, науковців, активних громадян з метою обговорення та аналізу певної проблеми, а також розробки пропозицій щодо її розв'язання. Така форма залучення громадськості до ухвалення рішень на місцевому рівні є іноді більш ефективною, ніж громадські слухання, бо є фаховою і не перебуває під впливом адміністративного ресурсу [5].

Місцева ініціатива є найбільш потужним інструментом місцевої демократії, однак використовувати його потрібно досить виважено, адже на виборах громада фактично делегує свої повноваження власному представницькому органу – місцевій раді, обирає керівника виконавчого органу – сільського (селищного, міського) голову. Підміняти місцевою ініціативою законно обрані ОМС навряд чи є доброю практикою, але у разі, коли місцева влада не дослухається до громади, застосування цього інструмента є цілком виправданим і доречним [14].

Право місцевої ініціативи встановлено ст. 9 ЗУ «Про місцеве самоврядування в Україні»: «Члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь – якого питання місцевого самоврядування. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким ОМС або статутом ТГ з урахуванням вимог ЗУ «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» [10].

Місцева ініціатива, внесена на розгляд ради у встановленому порядку, підлягає обов'язковому розгляду на відкритому засіданні ради за участю членів ініціативної групи з питань місцевої ініціативи. Рішення ради, прийняте з питання, внесенного на її розгляд шляхом місцевої ініціативи, обнародується в порядку, встановленому представницьким органами місцевого самоврядування або статутом територіальної громади. Місцева ініціатива може подаватись у вигляді особистих чи групових звернень громадян до органу влади, що теж чітко регламентується ЗУ, і місцева влада має їх обов'язково розглянути і у чітко визначений законом термін надати відповідь, а їхній розгляд передбачає й участь у ньому авторів звернення. У таких зверненнях висловлюються й побажання щодо більш ефективної роботи місцевої влади та надання нею послуг.

Отже, усі форми прямої та непрямой демократії в Україні мають недосконалі організаційно – правові засади і ще не достатньо використовуються у роботі органів місцевого самоврядування, тому з

прийняттям Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» закріплено право членів територіальних громад на участь у вирішенні місцевих питань та визначено механізми такої участі: збори громадян, місцеві ініціативи, громадські слухання, але законодавець, вводячи до закону визначення цих інструментів місцевої демократії, цілком свідомо відніс деталі їхньої реалізації до відання місцевих рад: адже у кожній конкретній громаді можливі свої особливості реалізації наданих цим законом прав, тому місцеві громади вчергове стали заручниками політики органів центральної влади, коли декларується їхнє право прямої демократії, а на практиці ці норми залишаються «мертвими», як і право проводити місцеві референдуми. Складається враження, що центральна влада остерігається посилення активності територіальної громади, втрати свого місцевого впливу, тому організаційні засади місцевої прямої демократії ще мало відпрацьовано і не унормовано.

Можна сказати, що безпосередньо реалізувати законні права на місцеві збори, громадські слухання та місцеві ініціативи на підставі закону практично неможливо, оскільки порядок їхньої реалізації має бути визначений місцевими нормативними актами – статутом територіальної громади або окремими положеннями, а місцеві ради не завжди «умотивовані» їх приймати, але без участі територіальної громади, громадян в управлінні місцевими справами про ефективність управління місцевим розвитком говорити не варто, і потрібно акцентувати увагу на розробці і впровадженні механізмів та організаційно – правових засад прямих форм місцевої демократії, тому розвиток механізмів впровадження та вдосконалення різноманітних форм місцевої демократії та впровадження нових форм місцевої самоорганізації населення має стати підґрунтям життєздатних територіальних громад та ефективним механізмом досягнення сталих тенденцій динамічного соціально-економічного розвитку країни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Баймуратов М. О., Муніципальна влада: актуальні проблеми становлення й розвитку в Україні. монографія. К.: Одеса. 2008. С. 113.
2. Батанов О. Територіальна громада – первинний суб'єкт муніципальної влади в Україні: поняття та ознаки. Вісник ЦВК. 2008. № 2 (12). С. 52-57.
3. Васильєва О. І. Організаційно-правові засади місцевих ініціатив в Україні. Управління сучасним містом. № 1-4/1-12 (37-40). К.: НАДУ. 2010. С. 162-165.
4. Гошовська В. А. Перехід України на стандарти управління Європейського Союзу: Зміна політико-управлінського мислення еліти: навч. посіб. К.: НАДУ. 2010. 146 с.
5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 року № 280/97 ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1997. № 24. С.170.
6. Ігнатенко О. С. Критерії оцінки ефективності взаємодії місцевих органів влади в Україні.

Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія: Державне управління. 2016. № 3. С. 43-47.

7. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь. за загальною ред. В. М. Гейця та ін. НАН України. К. 2015. 336 с.

8. Калетнік Г. М. Іпотечне кредитування в сільському господарстві України. Економіка АПК. 2013. № 7. С. 58–62.

9. Калетнік Г. М. Перспективи розвитку земельних відносин на ринку землі в Україні. Агро.Світ. 2012. № 12. С. 2–6.

10. Калетнік Г. М. Стратегіко – інституційні засади ефективності використання потенціалу аграрного сектора економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал «Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики». 2015. Вип. 1. С. 3–15.

11. Колесник Т.В. Регіональне програмування як дієвий інструмент сталого розвитку сільських територій// Всеукраїнський Науково-практичний журнал «Економіка, фінанси, менеджмент» ВНАУ. № 3. 2019. 44-61с.

12. Колесник Т.В. Інституційні стимули підвищення ефективності державного сектору при децентралізації. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. ВНАУ №1.2020. 69-86 с.

13. Колесник Т.В. Методологія дослідження змісту та сутності малих форм господарювання в сільській місцевості. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017 р. № 4. С.19-31.

14. Колесник Т.В. Особливості управління бюджетом об'єднаних територіальних громад та їх специфічні завдання в сучасних умовах. THE SCIENTIFIC HERITAGE. Budapest. №49 (2020). Part .5 P. 46-55

15. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17 червня 2014 р. № 1508-VII станом на 17 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>. Назва з екрана.

16. Пронько Л.М. Становлення і розвиток місцевої влади в Україні. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2016 р. (7). № 3. С. 88-97.

17. Samborska O.Y., Kolesnik T.V. Dynamic of green economy development in Ukraine. Slovak international scientific journal №43 (2020). Part .2 P. 46-53

18. Kolesnyk, T., Samborska, O., Talavyria, M., Nikolenko, L. Problems and Perspectives in Management.Ensuring the sustainable development of the Ukrainian agrarian sector in conditions of globalization. Problems and Perspectives in Management. Volume 16.Issue 3. 2018. P. 245-25 с.

19. Pronko L., Kolesnik T., Samborska O. Activities of united territorial communities as a body of local government in the conditions of power decentralization in Ukraine. Baltic Journal of Economic Studies. Volume 4, Number 2. Riga: Publishing House “Bultija Publishing, Volume 4. No.2. 2018. P. 184-190 .